

ІНВЕСТИЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У статті доведено, що соціально-економічний розвиток території залежить від величини і ефективності використання її інвестиційного потенціалу. Визначено, що величина інвестиційного потенціалу території залежить від рівня забезпечення інвестиційної безпеки. Розглянуто теоретичні та науково-методичні аспекти забезпечення інвестиційної безпеки регіону.

It has been proved in the article that socio-economic development of the territory depends on the size and efficient use of its investment potential. It has been determined that the size of investment potential of the territory depends on the enforcement level of investment security. Theoretical and methodological aspects of enforcement of investment security of the region have been also considered in this article.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиційна безпека, регіон, фактори впливу, порогові значення.

Key words: investment potential, investment security, region, influence factor threshold valuation.

ВСТУП.

Стратегічним завданням держави на сучасному етапі є забезпечення основних принципів сталого соціально-економічного розвитку. Сталий соціально-економічний розвиток країни та її окремих регіонів суттєво залежить від величини та рівня використання інвестиційного потенціалу. У свою чергу інвестиційний потенціал регіону залежить від рівня забезпечення інвестиційної безпеки. В умовах фінансово-економічної кризи та невизначеності пріоритетів розвитку

держави та її регіонів загрози інвестиційній безпеці можна усунути або зменшити шляхом поступового створення сприятливого інвестиційного клімату країни.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Проблеми забезпечення інвестиційної безпеки знайшли відображення у наукових працях вітчизняних вчених, серед яких: Барановський О.І., Варналій З.С., Геєць В.М., Герасимчук З.В., Кириленко В.І., Мошенський С.І., Мунтіян В.І.,

Сухоруков А.І. та ін. Дослідження зазначених науковців розкривають широке коло питань, серед яких сутність цієї категорії, її структура, фактори впливу, методичні принципи оцінки. У той же час багато питань залишаються не вирішеними як у теоретичному, так і методичному аспектах, а тому потребують подальшого дослідження та пошуку шляхів вирішення.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ.

Метою статті є удосконалення теоретичних та методичних основ забезпечення інвестиційної безпеки як фактору розвитку інвестиційного потенціалу регіону.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Соціально-економічний розвиток регіонів України в ринкових умовах багато в чому залежить від величини і ефективності використання їх інвестиційного потенціалу. Інвестиційний потенціал є важливою складовою економічного потенціалу регіону. Категорія «інвестиційний потенціал» детально досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями на рівні держави (макрорівень), регіону (мезорівень) та підприємства (мікрорівень). Особливістю сучасної державної регіональної політики України є спрямованість на підвищення самостійності окремо взятої території. У той же час регіон як цілісна територія з відповідним потенціалом розвитку здатен впливати на розвиток держави в цілому. Таким чином, дослідження інвестиційного

потенціалу на рівні регіону набуває важливого значення.

У науковій економічній літературі поняттю «інвестиційний потенціал регіону» приділяється достатньо уваги, проте відсутній єдиний підхід до його тлумачення. Так, Герасимчук З.В. під поняттям «інвестиційний потенціал регіону» вбачає максимальні можливості регіону щодо раціонального залучення та використання інвестиційних ресурсів з урахуванням природно-геополітичних та соціально-економічних передумов для здійснення інвестиційної діяльності з метою досягнення сталого розвитку регіону [2].

Мірошниченко П.І. розглядає «інвестиційний потенціал регіону» як сукупність інвестиційних ресурсів суб'єктів господарської діяльності, що формують комплексну базу відтворення господарської і соціальної сфери життєдіяльності регіону на інноваційній основі з метою забезпечення стійкого економічного зростання [5].

Покатаєва К.П. досліджує інвестиційний потенціал регіону як сукупну здатність економіки регіону або держави здійснювати інвестиційну діяльність у всіх сферах, що охоплюють не тільки наявний інвестиційний капітал, але й сукупність об'єктивних передумов для інвестування [8].

Узагальнюючи наукові думки щодо тлумачення сутності інвестиційного потенціалу регіону, цю категорію можна визначити як можливості регіону забезпечити максимально можливі темпи

зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ у відповідності до потреб ринку на основі залучення оптимального обсягу інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання з урахуванням природних, економічних, соціально-демографічних та науково-технічних факторів.

Як показують численні дослідження, величина та ефективність використання інвестиційного потенціалу території, у першу чергу, залежать від рівня забезпечення його інвестиційної безпеки. Саме інвестиційна безпека є основою формування інвестиційної політики держави та її окремих регіонів. Крім того, інвестиційна безпека є важливою складовою економічної безпеки, яка у свою чергу є головною ланкою національної безпеки і передбачає створення сприятливих умов, за яких зберігається спроможність країни ефективно захищати свої економічні інтереси, задовольняти у довгостроковому періоді потреби суспільства і держави, генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою забезпечення стабільного економічного розвитку, протистояти зовнішнім економічним загрозам та повністю використовувати національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці [7]. Інвестиційна безпека взаємодіє з іншими складовими економічної безпеки: макроекономічною, фінансовою, зовнішньоекономічною, науково-технічною, енергетичною, виробничою, демографічною,

соціальною, продовольчою та екологічною.

Інвестиційна безпека є відносно новим і малодослідженим поняттям у вітчизняній економічній науці. Згідно з Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України інвестиційна безпека - це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку при належному рівні фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [4]. У роботі [3] зазначено, що інвестиційна безпека означає процес забезпечення такого стану інвестиційної сфери, за якого економіка здатна зберігати і підтримувати достатній рівень інвестиційних ресурсів в умовах дії внутрішніх і зовнішніх загроз, що є необхідним для забезпечення стійкого розвитку і соціально-економічної стабільності країни, зростання конкурентоспроможності національної економіки та добробуту населення. Автор вказує на те, що інвестиційна безпека, з одного боку, характеризує досягнутий рівень використання інвестиційних ресурсів в економіці, а з іншого – визначає процес та напрями ефективного їх використання.

Барановський О.І. під інвестиційною безпекою розуміє досягнення такого рівня інвестицій, що дозволяє оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби національної економіки за

обсягом і структурою з урахуванням ефективного використання і повернення коштів, які інвестуються, оптимального співвідношення між розмірами внутрішніх і зовнішніх інвестицій, іноземних інвестицій у країну і вітчизняних за рубіж, підтримання позитивного національного платіжного балансу [1].

Аналіз наведених визначень поняття «інвестиційна безпека» показує, що більшість з них не відповідають узагальненому поняттю «безпека», під яким розуміється стан захищеності об'єкта від певних загроз.

Таким чином, нами пропонується під інвестиційною безпекою розуміти такий стан захищеності інвестицій від внутрішніх і зовнішніх загроз, який запобігає їх втратам та зменшенню реальних грошових потоків у обсягах і строках в умовах допустимого рівня ризикованості.

Інвестиційна безпека території залежить від значної кількості факторів, які можна згрупувати за такими напрямками: політичні, економічні, соціально-демографічні, науково-технічні, природно-географічні та екологічні (рис. 1).

Рис. 1. Фактори забезпечення інвестиційної безпеки регіонів

Провідне місце у забезпеченні інвестиційної безпеки регіону, на нашу думку, мають природно-географічні та екологічні фактори, а саме: економіко-географічне положення, наявний природно-ресурсний потенціал, природно-кліматичні умови, забруднення навколишнього природного середовища та рівень екологізації господарського комплексу. Значний вплив на рівень забезпечення інвестиційної безпеки території мають політичні фактори. Серед них найбільш суттєвими є: політична стабільність у державі, господарське законодавство, інтегрованість у світовий простір, рівень корупції у державному секторі та криміналізація господарсько-фінансових відносин. Крім того, політичні фактори, у свою чергу, впливають на інші групи факторів - економічні, науково-технічні та соціально-демографічні.

Суттєвий вплив на інвестиційну безпеку здійснюють економічні фактори: галузева і територіальна структури господарського комплексу, темпи зростання ВВП та ВРП, ступінь зносу основних виробничих фондів, темпи інфляції, рівень монополізації економіки, зовнішньоторговельний баланс, зовнішній та внутрішній борг держави, рівень розвитку ринкової інфраструктури та інші. Економічні фактори також впливають на соціально-демографічні, науково-технічні та екологічні чинники забезпечення інвестиційної безпеки. Окремо слід виділити соціально-демографічні фактори забезпечення інвестиційної безпеки регіону, такі як:

демографічний і трудовресурсний потенціали, рівень безробіття, трудові міграційні процеси, доходи і витрати населення та рівень розвитку соціальної інфраструктури.

У сучасних умовах господарювання значний вплив на рівень інвестиційної безпеки мають науково-технічні фактори, а саме: інноваційна політика держави, інноваційна активність підприємств щодо впровадження прогресивних технологій тощо. З них найбільш впливовою є інноваційна політика держави, яка спрямована на модернізацію економіки та виведення її на новий технологічний рівень. Вона передбачає: посилення конкурентоспроможності наукових досліджень і проектних розробок; створення технопаркових структур та їх інтеграцію у європейський дослідний простір; збільшення бюджетного фінансування інноваційної діяльності та національної інноваційної інфраструктури; спрямування достатньо розвиненого науково-технічного потенціалу України на забезпечення інноваційного розвитку економіки.

Вищезазначені фактори, з одного боку, можуть забезпечувати інвестиційну безпеку, а з іншого – бути джерелом загроз. Так, більшість науковців до загроз інвестиційної безпеки відносять: недостатні обсяги та диспропорції у структурі інвестицій в основний капітал; недосконалу структуру прямих іноземних інвестицій в економіку регіонів України; несприятливий інвестиційний

клімат; недосконалість державної грошово-кредитної політики в частині збалансування заощаджень та інвестицій; незадовільний захист прав власників та інвесторів, у тому числі іноземних; високий рівень тіньової економіки; значні інвестиційні ризики та недосконала структура інвестицій у вітчизняну економіку [6]. Особливо негативно впливає на інвестиційну безпеку держави та її регіонів недосконалість методів захисту інвестиційної безпеки та низький рівень державного регулювання інвестиційної діяльності.

Як показує огляд вітчизняних досліджень, проблемою залишається розробка науково обґрунтованих методів оцінки рівня інвестиційної безпеки регіонів з боку інвесторів та органів державної влади. На сьогодні науковий доробок вчених щодо оцінки рівня інвестиційної безпеки постійно збільшується, однак проблематика цього питання залишається відкритою.

Найбільш обґрунтованою можна вважати «Методику розрахунку рівня економічної безпеки», розроблену Міністерством економіки України [4]. Ця методика базується на комплексному аналізі індикаторів з виявленням потенційно важливих загроз і застосовується для

інтегральної оцінки рівня безпеки в цілому в економіці та за окремими сферами діяльності, у тому числі інвестиційної діяльності. Згідно з цією методикою основними показниками інвестиційної безпеки території є: відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів; ступінь зносу основних фондів; відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП; відношення прямих іноземних інвестицій до ВРП; частка прямих іноземних інвестицій у загальному обсязі інвестицій. Безперечно, зазначені індикатори є важливими, однак на нашу думку їх недостатньо для всебічного визначення рівня інвестиційної безпеки у регіоні. Тому пропонуємо доповнити інвестиційний блок такими індикаторами: частка фінансових інвестицій у загальному обсязі інвестицій; відношення інвестицій в основний капітал до обсягу виробленої промислової продукції в регіоні; частка інвестицій на технічне переоснащення і реконструкцію підприємств в інвестиціях в основний капітал.

Відповідно до зазначеної методики нами були проведені розрахунки стану інвестиційної безпеки України та Сумської області за декількома індикаторами (табл. 1).

**Таблиця 1. Оцінка інвестиційної безпеки України
та Сумської області, % [4, 9, 10]**

Індикатор	Порогове значення	Фактичне значення	
		Україна	Сумська область
Ступінь зносу основних засобів	не більше 35	74,9	63,8
Відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів	не менше 6	2,3	3,9
Відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВВП (ВРП)	не менше 25	13,9	12,1
Відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП (ВРП)	5 - 10	3,4	3,7

Проведені розрахунки показали, що не один із індикаторів стану інвестиційної безпеки в Україні і Сумській області не відповідає пороговим значенням. Особливо це стосується таких індикаторів: ступінь зносу основних засобів – в Україні перевищення порогового значення індикатора складає 114%, у Сумській області – 80%; відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів – в Україні зменшення фактичного значення відносно порогового становить 60%, у Сумській області відхилення складає 30%. Це підтверджує, що знос основних виробничих фондів суттєво перевищує темпи їх відтворення, а відсоток ВРП на накопичення значно менший від рівня забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону.

ВИСНОВКИ.

Соціально-економічний розвиток регіонів України залежить від величини і ефективності використання інвестиційного потенціалу. Під інвестиційним потенціалом регіону вбачаємо можливість території забезпечити максимальні темпи

зростання виробництва матеріальних і нематеріальних благ у відповідності до потреб ринку на основі залучення оптимального обсягу інвестиційних ресурсів та їх ефективного використання з урахуванням природних, економічних, соціально-демографічних та науково-технічних факторів. Величина та ефективність використання інвестиційного потенціалу території, у першу чергу, залежать від рівня забезпечення його інвестиційної безпеки. Інвестиційну безпеку регіону можна визначити як такий стан захищеності інвестицій від внутрішніх і зовнішніх загроз, що запобігає їх втратам та зменшенню реальних грошових потоків у обсягах і строках в умовах допустимого рівня ризикованості. Інвестиційна безпека території залежить від політичних, економічних, соціально-демографічних, науково-технічних, природно-географічних та екологічних факторів. Згідно з наявними методичними підходами рівень інвестиційної безпеки регіону доцільно визначати за такими індикаторами: відношення обсягу інвестицій в основний капітал до вартості основних фондів; ступінь

зносую основних фондів; відношення обсягів інвестицій в основний капітал до ВРП; відношення прямих іноземних інвестицій до ВРП; частка фінансових інвестицій у загальному обсязі інвестицій; відношення інвестицій в основний капітал до обсягу виробленої промислової продукції; частка інвестицій на технічне переоснащення і реконструкцію в інвестиціях в основний капітал. Всі зазначені індикатори в Україні і Сумській області не відповідають пороговим значенням.

Література

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія / О.І. Барановський. – К.: КНТЕУ, 2004. – 759 с.
2. Герасимчук З.В. Інвестиційний потенціал регіону: методика оцінки, механізми нарощення: Монографія / З.В. Герасимчук, В.Р. Ткачук. – Луцьк: Надстиря, 2009. – 232 с.
3. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки: Монографія / В.І. Кириленко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.
4. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
5. Мірошніченко П.І. Активізація використання інвестиційного потенціалу регіону: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата екон. наук: спец. 08.00.05 «Розвиток

продуктивних сил і регіональна економіка» / П.І. Мірошніченко. – Донецьк, 2007. – 20 с.

6. Мошенський С. Інвестиційна безпека в системі забезпечення економічної безпеки держави: поняття, категорії, сутність / С. Мошенський // Наука молода. – 2008. - №10. – С. 166 – 171.

7. Пирожков С.І. Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України / С.І. Пирожков. – К.: НІПМБ, 2003. – 42 с.

8. Покатаєва К.П. Теоретичні аспекти визначення категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість» [Електронний ресурс] / К.П. Покатаєва // Комунальне господарство міст : Науково-технічний збірник. – Вип. 75. – 2007. – С. 262 – 268. – Режим доступу : <http://www.eprints.ksame.kharkov.ua/1542/1>.

9. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Державна служба статистики України. – К.: Август Трейд, 2011. – 564 с.

10. Статистичний щорічник Сумської області за 2010 / Головне управління статистики у Сумській області. – Суми, 2011. – 625 с.